

Нефармальна адукацыя дарослых у беларускім трэцім сектары: асаблівасці развіцця

Улад Вялічка

Уладзіслаў Вялічка — выканаўчы дырэктар грамадскага аб'яднання “Адукацыйны цэнтар «ПОСТ»” (г. Мінск). У якасці трэнера нефармальнай адукацыі на працягу 1995-2004 гг. правёў больш за 50 трэнінгаў і семінараў для розных мэтавых груп. У 2001-2003 гг. выконваў ролю дырэктара беларуска-швецкага праекта “Школа трэнераў”, накіраванага на павышэнне кваліфікацыі трэнераў беларускіх грамадскіх арганізацый. З’яўляецца адным з аўтараў кніжак “Інавацыйныя метады навучання ў грамадзянскай адукацыі” (1999), “Міжкультурная адукацыя ў школе” (2001), “Прафесійная кухня трэнера: з вопыту нефармальнай адукацыі ў трэцім сектары” (2003).

2

Вось ужо болей за 12 год незалежная Беларусь існуе на мапах Еўропы. Цяжка пералічыць, колькі новага, сучаснага, нязвычайнага, раней невядомага прыйшло ў наша жыццё за гэты час. Не засталіся па-за працэсамі зменаў і такія сферы, як адукацыя і грамадская дзейнасць. І менавіта ў выніку сур’ёзных палітычных, эканамічных і сацыяльных зменаў, якія адбыліся на прасторы былога Савецкага Саюза, сёння гэтыя дзве сферы сустрэліся і актыўна ўзаемадзейнічаюць паміж сабой у межах так званай нефармальнай адукацыі дарослых, якая ўзнікла і працягвае развіцца, дзякуючы ў тым ліку і намаганням беларускіх грамадскіх арганізацый.

Упершыню за доўгі час у нашым грамадстве з’явіліся ўмовы для рэальнага выкарыстання адукацыі ў якасці інструмента дэмакратычнага развіцця. Так атрымалася, што беларускі трэці сектар* сам, пачаўшы сваё развіццё амаль што з нулявой кропкі адліку, паказваў сябе найбольш мабільным і актыўным у гэтым працэсе. Грамадскія арганізацыі не пабаяліся вучыцца новаму, аналізаваць досвед іншых краін, інтэрпрэтаваць даўно вядомае, адмаўляцца ад рудзіментаў дзеля больш перспектыўнага, у выніку чаго выйгралі ўсе.

У гэтым артыкуле робіцца спроба зрабіць кароткі агляд развіцця нефармальнай адукацыі менавіта ў межах беларускага трэцяга сектара, а таксама прааналізаваць сучасную сітуацыю ў гэтай сферы.

Нягледзячы на наяўнасць у часы СССР адладжанай і разгорнутай, а разам з тым у значнай ступені фармалізаванай і ідэалагізаванай сістэмы адукацыйнай і асветніцкай працы з насельніцтвам (па-за рамкамі сярэдняй і вышэйшай адукацыі), сёння нефармальная адукацыя дарослых у Беларусі ўсё яшчэ знаходзіцца на этапе станаўлення.

Напачатку 90-х гадоў XX стагоддзя, адначасова з абвяшчэннем незалежнасці Беларусі, адукацыя дарослых узяла для сябе новую кропку адліку і, не маючы агульнапрынятага плана развіцця, пачала хаатычны, няўзгоднены, а часам даволі балючы працэс росту. У яе станаўленні прынялі ўдзел розныя прадстаўнікі дзяржаўнага, камерцыйнага і грамадскага сектара. Аднак, шляхі развіцця такой шырокай сферы, як нефармальная адукацыя, значна вар’яваліся ў залежнасці ад мэтаў і функцый таго ці іншага сектара: дапаўненне традыцыйнай адукацыі, ліквідацыя яе прабле-

* Трэці сектар — тэрмін, якім часта карыстаюцца ў якасці сіноніма сукупнасці існуючых у краіне грамадскіх аб’яднанняў, рухаў, ініцыятываў і інш., якія разам з дзяржаўнымі арганізацыямі (першы сектар) і прыватнымі камерцыйнымі арганізацыямі (другі сектар) складаюць асноўную структуру пабудовы грамадства.

лаў, задавальненне ўзнікшага новага попыту з мэтай эфектыўнай канкурэнцыі на рынку працы і да т.п.

У гэтым артыкуле не ставіцца задача прааналізаваць нефармальную адукацыю ў Беларусі ў цэлым, хутчэй, гаворка пойдзе пра тую яе частку, што рэалізуецца ў рамках і сіламі беларускіх грамадскіх арганізацый на працягу апошніх дзесяці-пятнаціці гадоў.

Перш чым пачынаць размову на тэму нефармальнай адукацыі, варта ўдакладніць само паняцце. Інакш мы рызыкуем гаварыць пра рознае і не дасягнуць узамаразумення. Трэба прызнаць, што тэрмін “нефармальна адукацыя дарослых” — надзвычай ёмісты, і разам з тым ён пакуль не атрымаў дакладнага вызначэння, а таму існуе незлічона колькасць яго трактовак.

Пад нефармальнай адукацыяй дарослых часта разумеецца стварэнне ўмоваў і магчымасцей для атрымання чалавекам неабходнага яму досведу з мэтай павышэння ўзроўню яго сацыяльнай, прафесійнай і грамадзянскай кампетэнтнасці.

Згодна з іншымі пунктамі гледжання, нефармальна адукацыя дарослых — гэта адукацыйная сістэма, якая дапамагае пашырэнню кругагляду людзей, умацаванню іх здольнасці да канкурэнцыі ў сучаснай эканоміцы, забяспечвае магчымасць удзелу ў кіраванні і змяненне становішча ў грамадстве.¹

У адпаведнасці з такім разуменнем выдзяляюцца наступныя асноўныя функцыі нефармальнай адукацыі дарослых:

- **Сацыяльная функцыя** — прадастаўленне людзям роўных сацыяльных магчымасцей для ўласнага развіцця.
- **Эканамічная функцыя** — пастаяннае паляпшэнне прафесійнай і індывідуальнай кампетэнтнасці чалавека, павышэнне якасці яго дзейнасці і эканамічнай мабільнасці, павелічэнне яго шанцаў на рынку працы.
- **Культурная функцыя** — перадача ўяўленняў пра свет і грамадства, фармаванне эстэтычных і маральных каштоўнасцей.
- **Палітычная функцыя** — садзейнічанне развіццю плюралізму ідэй і ўдзелу насельніцтва ў працэсе прыняцця рашэнняў, дапамога ў станаўленні дэмакратычных інстытутаў улады і развіццё палітычнай культуры.²

Неабходна таксама адзначыць, што само слова “нефармальна адукацыя” ў вызначэнні дадзенай адукацыйнай сферы паказвае на пэўнае супрацьпастаўленне яе традыцыйнай адукацыі (сярэдня, вышэйшая школа, прафесійна-тэхнічнае навучанне), якая рэалізуецца ў межах “фармальнай” адукацыйнай сістэмы. Разам з тым нефармальна адукацыя з’яўляецца не столькі альтэрнатывай, колькі дапаўненнем і працягам дзеючых адукацыйных сістэм.

У літаратуры можна таксама сустрэць тэрмін “грамадзянская адукацыя”, які вельмі часта ўжываецца ў асяроддзі беларускіх грамадскіх арганізацый. У сваім шырокім значэнні (больш вузкая грамадзянская адукацыя разумеецца як навучанне, мэта якога — сфарма-

ваць веды і ўяўленні аб палітычным ладзе дзяржавы, спектры палітычных партый, удзеле грамадзянаў у прыняцці палітычна значных рашэнняў і да т.п.) гэты тэрмін з’яўляецца сінанімічным нефармальнай адукацыі. У прыватнасці, лічыцца, што грамадзянская адукацыя — гэта падрыхтоўка грамадзянаў для рэалізацыі іх правоў і абавязкаў з мэтай падтрымання і ўмацавання самакіравання як асновы ўдзелу ў справах канкрэтнай супольнасці, дзяржавы, нацыі. Асноўнай мэтай грамадзянскай адукацыі з’яўляецца навучанне людзей (незалежна ад узросту) каштоўнасцям і нормам жыцця ва ўмовах дэмакратыі, г. зн. таму, што мы называем грамадзянскасцю.³

Адпаведна дадзенай мэце выдзяляюцца тры асноўныя задачы грамадзянскай адукацыі.

- Набыццё і засваенне **ведаў** аб грамадстве і яго элементах, неабходных для дасягнення дастатковага ўзроўню сацыяльнай і грамадзянскай кампетэнтнасці;
- авалодванне **уменнямі і навыкамі** самарэалізацыі ў якасці самастойнага і значнага сацыяльнага суб’екта, а таксама арганізацыі ў грамадстве аптымальнага тыпу камунікацыі на ўсіх узроўнях;
- індывідуальнае фармаванне **каштоўнасцей і ўстановак**, якія прыныпова вызначаюць мадэль дэмакратычных сацыяльных паводзінаў.⁴

Трэба заўважыць, што такое разуменне задач грамадзянскай адукацыі ў значнай ступені перагукаецца з бачаннем ролі нефармальнай адукацыі, прапанаваным ЮНЕСКА, якая вызначае для яе чатыры асноўныя задачы: вучыцца, **каб ведаць, каб рабіць, каб суіснаваць і каб быць**.⁵ Гэта яшчэ раз пацвярджае сінанімічнасць выкарыстання ў літаратуры і розных прафесійных супольнасцях названых вышэй тэрмінаў.

Разам з тым нельга казаць пра поўнае супадзенне значэнняў прыведзеных тэрмінаў, таму што яны характарызуюць з’яву з крыху розных пазіцый. Паняцце “грамадзянская адукацыя” перш за ўсё апелюе да адукацыйных мэтаў — выхаванне грамадзяніна, фармаванне актыўнай жыццёвай пазіцыі і г.д., у той час як “нефармальна адукацыя” ў першую чаргу звяртае ўвагу на спосаб арганізацыі навучальнага працэса, які адрозніваецца ад таго, што выкарыстоўваецца ў традыцыйнай адукацыі.

У некаторых крыніцах можна сустрэць і іншыя трактоўкі, якія у той ці іншай ступені сугучныя паняццю “нефармальна адукацыя” (напрыклад: непарыўная, дадатковая ці народная адукацыя і г.д.). Згаджаючыся з правамернасцю іх выкарыстання, мы, разам з тым, схільныя карыстацца ў гэтым артыкуле тэрмінам “нефармальна адукацыя”, таму што ён у большай ступені характарызуе феномен, які разглядаецца.

Якім жа бачыцца чаканы вынік нефармальнай адукацыі, што рэалізуецца намаганнямі грамадскіх арганізацый? Адукацыя дарослых — такая шматгранная сфера, што яна практычна не можа мець нейкіх выразных рамак ці абмежаванняў. Чалавек атрымлівае магчымасць развіваць сябе, вывучаючы разам з

іншымі эканамічным пытанні альбо замежную мову, рэалізоўвацца, займаючыся народнымі промысламі альбо аналізам сітуацыі з правамі чалавека.

Якой бы дзейнасцю ні займаліся ўдзельнікі, з якім бы зместам ні працавалі, безумоўна, існуе ідэя, мара, што аб'ядноўвае большасць грамадскіх арганізацый, якія забяспечваюць працэс нефармальнай адукацыі дарослых у Беларусі, а менавіта: павелічэнне колькасці людзей — носьбітаў дэмакратычнага менталітэту, валодаючых неабходнымі для жыцця ў сучасным грамадстве грамадзянскімі і сацыяльнымі ўменнямі і навыкамі. Некаторыя даследчыкі, якія вывучаюць грамадскія працэсы, выдзяляюць шэраг уменняў і навыкаў, што лічацца ключавымі для фармавання дэмакратычнай мадэлі паводзінаў:

- уменне жыць у дыялагавым асяроддзі, разуменне, што такое дыялог і навошта ён патрэбны;
- развіццё здольнасцей крытычнага мыслення;
- уменне прымаць рашэнні і несці за іх адказнасць, прагназаваць іх наступствы;
- уменне вырашаць праблемы, канфлікты, рабіць абгрунтаваны выбар;
- уменне арганізоўваць грамадзянскія ініцыятывы і фармуляваць патрабаванні;
- набыццё навыка ствараць салідарныя асяроддзі;
- уменне праектаваць і прагназаваць сваю будучыню і інш.⁶

Гэты спіс можа і павінен быць значна пашыраны. Разам з тым, паспяховаць у дасягненні таго, што жадаецца, наўпрост залежыць не толькі ад распаўсюджвання ведаў і інфармацыі аб грамадскіх працэсах, але і ад таго, якім чынам забяспечваецца працэс сустрэчы і прысвойвання гэтых ведаў. Іншымі словамі, мала толькі валодаць інфармацыяй пра дэмакратыю як сістэму ўладкавання грамадства, больш важна дабіцца дэмакратычнага характару паводзінаў людзей у рэальным паўсядзённым жыцці. І спосаб арганізацыі навучання ў сістэме нефармальнай адукацыі павінен забяспечваць менавіта такі вынік.

Некаторыя даследчыкі выдзяляюць пяць розных базавых педагагічных працэсаў — навучанне, выхаванне, падрыхтоўка, адукацыя і забеспячэнне пісьменнасці. Вынікі кожнага з гэтых працэсаў прынцыпова розныя. Так, калі вынікам навучання з'яўляюцца прысвоеныя веда, то вынікам адукацыі — спосаб мыслення, рэфлексіі, разумення і г.д.⁷ Калі ў якасці пажаданага выніка нефармальнай адукацыі бачыцца чалавек-носьбіт дэмакратычнай мадэлі паводзінаў, то, хутчэй за ўсё, асноўную ўвагу варта надаць такому працэсу, як адукацыя. Пры гэтым усе іншыя працэсы не менш важныя, аднак выконваюць іншыя функцыі.

Для рэалізацыі любога з базавых педагагічных працэсаў прымяняецца пэўны набор метадаў навучання. Таму, калі мы гаворым пра падрыхтоўку чалавека да выкарыстання дэмакратычных норм і каштоўнасцей у паўсядзённым жыцці, пра актыўную сацыяльную пазіцыю, гэта азначае, што адукацыйныя метады

павінны адпавядаць мэце. Іншымі словамі, актыўную асобу можна больш эфектыўна “падрыхтаваць” пры такой арганізацыі адукацыйнай дзейнасці, калі, перш за ўсё, сам чалавек прымае непасрэдны ўдзел у гэтым працэсе.

Ітак, што ж дапамагло нефармальнай адукацыі дарослых у Беларусі дабіцца пэўнага прагрэсу на працягу адносна невялікага прамежка часу? На гэтае пытанне цяжка адказаць адназначна. Напэўна, сваю ролю адыграў цэлы шэраг фактараў: адкрыўшыся магчымасці паспрабаваць нешта новае ў іншай адукацыйнай прасторы, высокая цікавасць на сельніцтва да пытанняў развіцця грамадства, развіццё арганізацый трэцяга сектара, прага пераменаў...

Улічваючы асаблівасці сацыяльна-палітычнага жыцця Беларусі першай паловы 90-х гадоў, можна сцвярджаць, што для значнай колькасці актыўных, творчых, не абыхавых да лёсу і будучыні краіны людзей трэці сектар стаў вельмі спрыяльнай пляцоўкай для ўласнай рэалізацыі, прасоўвання ў грамадстве сваіх ідэй і каштоўнасцей. Нядзіўна, што большасць людзей, якія прыйшлі ў грамадскі сектар у той перыяд, да гэтай пары праяўляюць у ім высокую актыўнасць, а створаныя тады арганізацыі (Фонд падтрымкі дэмакратычных рэформ імя Льва Сапегі, Рэспубліканскае моладзевое грамадскае аб'яднанне “Нэкст Стоп — Нью Лайф”, Рэспубліканскі савет моладзевых і дзіцячых арганізацый “Рада”, Рэспубліканскае грамадскае аб'яднанне “Аб'яднаны шлях” і многія іншыя) і сёння адыгрываюць заўважную ролю ў грамадскіх працэсах, ініцыятыва правядзення якіх належыць беларускаму трэцяму сектару.

З нашага пункту гледжання, нефармальная адукацыя стала адным з прывірытатаў для беларускага трэцяга сектара з 1994 г. Менавіта тады адукацыя дарослых многімі стала разглядацца як спосаб умацавання ў грамадстве дэмакратычных прынцыпаў і каштоўнасцей, а таксама шырокага распаўсюджвання ведаў пра дэмакратыю.

Улічваючы адсутнасць папярэдняга досведу падобнай дзейнасці, большасць мерапрыемстваў, што арганізаваліся ў той час беларускімі грамадскімі аб'яднаннямі, асноўваліся, перш за ўсё, на агульным эмацыйным пад'ёме і выконвалі хутчэй інфармацыйна-асветніцкую, чым адукацыйную функцыю. Разам з тым, намаганні многіх НДА былі сканцэнтраваныя вакол стварэння розных структур нефармальнай адукацыі, здольных запоўніць існуючую нішу і задаволіць узніклы попыт на атрыманне дадатковых ведаў, уменняў і навыкаў. Падобную задачу ў рамках розных праектаў спрабавалі рашаць такія арганізацыі, як РГА “Аб'яднаны шлях” (клуб трэнераў НДА), ГА “Фонд імя Льва Сапегі” (група трэнераў), ГА “Цэнтр сацыяльных інавацый” (курсы для дарослых), ГА “Фонд «Адкрытае грамадства»” (рух філаматаў), сумесны праект некалькіх беларускіх арганізацый — “Народны ўніверсітэт”, “Беларускі калегіум” і інш.

Вынікі гэтай працы неўзабаве сказаліся. У межах дзейнасці грамадскіх аб'яднанняў за кароткі перыяд часу была падрыхтавана значная колькасць спецы-

ялістаў, якія павінны былі забяспечваць адукацыйны працэс у створаных структурах, праектах, установах сферы нефармальнай адукацыі.

На нашу думку, вялікае значэнне ў гэтым працэсе развіцця меў прыйшоўшы і хутка атрымаўшы распаўсюджанне ў нас замежны досвед, назапашаны іншымі краінамі ў сферы нефармальнай адукацыі за некалькі дзесяцігоддзяў. Адчуваючы вялікі дэфіцыт фінансавых і інтэлектуальных рэсурсаў, беларускія НДА апынуліся ў авангардзе развіцця міжнародных кантактаў, усталявання партнёрскіх узаемаадносін з аналагічнымі арганізацыямі іншых краін. За апошнія дзесяць гадоў грамадскімі аб'яднаннямі было рэалізавана мноства партнёрскіх праектаў, у тым ліку і ў сферы нефармальнай адукацыі. Праведзена вялікая колькасць семінараў, трэнінгаў, канферэнцый, круглых сталаў і г.д., шмат замежных спецыялістаў пабывала ў Беларусі і ўнесла істотны ўклад у развіццё нефармальнай адукацыі ў нашай краіне. Значная частка актывістаў і сябраў беларускіх грамадскіх аб'яднанняў удзельнічала ў разнастайных праграмах, стажыроўках і курсах, арганізаваных для іх за мяжой. Найбольшую актыўнасць у партнёрстве з нашымі НДА праявілі спецыялісты краін Еўропы — перш за ўсё Польшчы, Германіі, Вялікабрытаніі, Швецыі, Галандыі, а таксама шэраг арганізацый і ўстаноў ЗША.

Нядзіўна, што замежны досвед шмат у чым, калі не паслужыў асновай, то, ва ўсякім выпадку, запўніў існаваўшыя прабелы ў беларускай нефармальнай адукацыі. Ні для кога не сакрэт, што, напрыклад, метадычны і арганізацыйна-тэхнічны складнік адукацыйнага працэсу ў значнай ступені былі запазычаныя з досведу розных краін, дзе гэтая сфера ўжо мае больш чым векавую гісторыю.

З іншага боку, хуткае знаёмства з замежным вопытам далёка не заўсёды было выкарыстана адпаведным чынам. Вельмі часта адбывалася безсэнсоўнае капіраванне таго, што было ўбачана альбо пачута, без аніякіх спробаў адаптацыі, прыстасавання яго да сучасных беларускіх умоваў. Часам прывязджаўшы ў Беларусь спецыялісты бралі на сябе ролю місіянераў, што навучаюць “неадукаваных” беларусаў асновам “правільнага” ладу жыцця. Усё гэта ў пэўнай ступені ўплывала на эфектыўнасць выкарыстання замежнага досведу, пазбаўляла яго сэнсу, фармавала нежаданне паглыбляцца ў яго далейшае падрабязнае вывучэнне.

Такім чынам, можна сказаць, што патэнцыял працы з вопытам іншых краін да гэтага часу быў рэалізаваны часткова, што дазваляе і надалей разглядаць яго ў якасці адной з асноўных крыніц для развіцця нефармальнай адукацыі.

Адной з важных перадумоў для развіцця нефармальнай адукацыі дарослых у Беларусі стала з'яўленне новага тыпу запыту на вынік адукацыі. Сацыяльна-эканамічныя ўмовы, змяніўшыся, скарэктавалі патрэбы людзей у змесце і якасці адукацыі, што прывяло да з'яўлення ў многіх грамадзянаў дакладна выражанага практыка-арыентаванага падыходу. Інакш кажучы, яшчэ да пачатку навучання яго ўдзельнікі маюць ці, ва

ўсякім выпадку, спрабуюць сфармаваць пэўнае ўяўленне пра тое, навошта ім гэта патрэбна, а таксама дзе і якім чынам яны могуць гэта выкарыстаць у сваёй дзейнасці. Нягледзячы на тое, што гэты ж падыход нязменна дэклараваўся і ў традыцыйнай адукацыі, яго рэальнае ўвасабленне цалкам справядліва падвяргалася сумніву. Такім чынам, нефармальная адукацыя дарослых, больш гнуткая і мабільная, чым традыцыйная сістэма адукацыі, з пэўнага моманту стала арыентавацца на зноў узнікшы адукацыйны запатрабаванне — набыццё і паспяховае прымяненне практычных сацыяльных, грамадзянскіх і камунікатыўных уменняў і навыкаў у грамадскай і прафесійнай дзейнасці.

На жаль, магчымасці задаволіць гэты попыт намаганнямі сучаснай нефармальнай адукацыі, якая рэалізуецца ў межах беларускага трэцяга сектара, пакуль што застаюцца даволі абмежаванымі. Грамадскія арганізацыі, працуючыя ў гэтай сферы, на дадзены момант з-за розных прычынаў не ў стане забяспечыць адпаведную колькасць і якасць адукацыйных паслугаў для шырокага кола насельніцтва. Такая сітуацыя пакідае магчымасць удзелу ў разнастайных семінарах, трэнінгах, праграмах і г.д. толькі для абмежаванай колькасці людзей, што не дазваляе казаць пра сур'ёзны ўплыў нефармальнай адукацыі на беларускае грамадства. Менавіта таму спроба “пайсці ў народ”, стварыць умовы для шырокага ўдзелу насельніцтва краіны ў нефармальнай адукацыі павінна стаць адным з глаўных прыярытэтаў для адукацыйных і асветніцкіх грамадскіх арганізацый на бліжэйшы час.

Працэс развіцця нефармальнай адукацыі пастаянна суправаджаўся і суправаджаецца падрыхтоўкай уласных педагагічных кадраў (трэнераў, лектараў, экспертаў і да т.п.) у большай ступені, чым іншыя спецыялісты, здольных эфектыўна арганізоўваць адукацыйную дзейнасць у дадзенай сферы. Гэты факт таксама можна лічыць перадумовай для развіцця нефармальнай адукацыі ў Беларусі.

У сувязі з гэтым асобна хацелася б адзначыць часавы перыяд з 1996 па 1999 гады, калі падрыхтоўка трэнераў сферы нефармальнай адукацыі для беларускага трэцяга сектара насіла масавы характар. Гэта тлумачылася, з аднаго боку, высокім попытам на спецыялістаў падобнага роду, а з другога — пазіцыяй шэрагу спонсараў, якія лічылі падрыхтоўку новых трэнераў прыярытэтным кірункам дзейнасці.

Вядома ж, многія беларускія трэнеры, сёння актыўна працуючыя ў грамадскіх арганізацыях, у той перыяд атрымалі неацанімы досвед. Разам з тым, падобная “канвеерная” падрыхтоўка выявіла шэраг сур'ёзных праблем, якія не вырашаныя да гэтай пары, а таксама прывяла да шэрагу негатыўных наступстваў. У прыватнасці, у выніку такога падыходу да падрыхтоўкі трэнераў стандарты трэнерскай дзейнасці так і не былі сфармаваныя, а многія з тых, хто прайшоў навучанне, потым вельмі хутка пакінулі грамадскія арганізацыі. Само слова “трэнер” усё часцей стала ўжывацца з некалькі іранічным падтэкстам у адносінах да прадастаўняючых трэнерскага цэха, якія працуюць у трэцім сектары.

Адной з ключавых праблем, звязаных з падрыхтоўкай кадраў для нефармальнай адукацыі, аказалася адсутнасць клопату пра стварэнне сістэмы рэгулярнага павышэння кваліфікацыі. Вельмі хутка прыйшоў час, калі стала мала проста называцца трэнерам ці арганізоўваць “нейкую” адукацыю. Востра паўстала пытанне якасці адукацыйных паслугаў, што прапануюцца насельніцтву. А гэтая якасць наўпрост залежыць ад кваліфікацыі трэнераў, прадастаўляючых дадзеныя паслугі. Сёння можна з упэўненасцю казаць, што ў асяроддзі беларускіх адукацыйных грамадскіх арганізацый існуе вялікая колькасць трэнераў, выкладчыкаў, кіраўнікоў курсаў, гурткоў і да т.п., якія атрымалі нядрэнную першасную падрыхтоўку, аднак на дадзены момант адчуваюць выразную патрэбу ў павышэнні сваёй кваліфікацыі і выхадзе на якасна іншы ўзровень уласнай дзейнасці.

Разам з тым, што было сказана вышэй, хацелася б адзначыць шэраг яшчэ не агучаных праблем, ад вырашэння якіх наўпрост залежыць будучыня нефармальнай адукацыі ў Беларусі:

- *Непрызнанне дзяржавай каштоўнасці дзейнасці адукацыйных арганізацый трэцяга сектара, іх неінтэграванасць у агульную беларускую адукацыйную прастору.* Можна сцвярджаць, што значная колькасць адукацыйных грамадскіх арганізацый і іх установы працуюць ва ўмовах, калі іх дзейнасць хутчэй дазваляецца дзяржавай, чым з-за таго, што дзяржава жадае, каб гэтая дзейнасць абавязкова праводзілася. У гэтым сэнсе сітуацыя існуючыя тэндэнцыі ў нашай краіне адрозніваюцца нават ад сітуацыі ў нашых суседзях ва Украіне і Расіі, дзе дзяржаўныя структуры на розных узроўнях адкрыта дэкларуюць сваю зацікаўленасць у развіцці нефармальнай адукацыі і выніках удзелу ў ёй як мага больш шырокага кола грамадзянаў.
- *Адсутнасць развітага супрацоўніцтва паміж адукацыйнымі і асветніцкімі грамадскімі арганізацыямі і ініцыятывамі.* З-за цяжкасцей самога існавання грамадскіх арганізацый апошнія сканцэнтравалі свае намаганні на вырашэнні праблемы выжывання. Такая пазіцыя не дазваляе ўбачыць і выкарыстаць тыя магчымасці, якія прадастаўляюцца, дзякуючы наладжванню актыўнага супрацоўніцтва з іншымі адукацыйнымі арганізацыямі трэцяга сектара ў прыватнасці і ў Беларусі ўвогуле. Арганізацыі яшчэ не ў дастатковай ступені навучыліся камбінаваць свае рэсурсы,

запрашаць калег да ўдзелу ў сваіх праектах, лабіяваць і абараняць свае агульныя інтарэсы і г.д.

- *Недастатковая інстытуцыялізацыя адукацыйных грамадскіх арганізацый і іх паслугаў, праблема адсутнасці прафесійнага менеджменту ў гэтай сферы.* На жаль, у беларускім трэцім сектары з-за мноства прычын амаль што не існуе прыкладаў, калі тая ці іншая арганізацыя прадастаўляе адукацыйныя паслугі шляхам развіцця асабістай адукацыйнай установы. У большасці сваёй адукацыйная дзейнасць грамадскіх арганізацый хутчэй нагадвае “лягучы галандзец”: немагчыма прадказаць, дзе, калі і для каго будзе праводзіцца семінар альбо трэнінг праз тыдзень ці месяц. Арганізацыі самі вызначаюць, на каго скіраваць сваю дзейнасць і якім чынам яе арганізаваць, пакідаючы патэнцыйным удзельнікам магчымасць пагадзіцца з ужо выпрацаванай стратэгіяй. Такі падыход, а таксама непастаянны (нештодзённы) спосаб дзейнасці не дазваляюць далучыцца да нефармальнай адукацыі звычайным грамадзянам, не дае ім магчымасці выбіраць зручны для гэтага час і месца. Акрамя таго, трэці сектар не мае сёння дастатковай колькасці спецыялістаў-менеджэраў, здольных эфектыўна арганізаваць не непасрэдна самую адукацыйную дзейнасць, але працу такой адукацыйнай установы.

Нефармальная адукацыя дарослых у Беларусі, нягледзячы на сваю пакуль непрацяглую гісторыю, ужо мае шэраг поспехаў. У трэцім сектары сфармавалася група арганізацый, стала працуючых у гэтай сферы, маючых свае пастаянныя мэтавыя групы, прапануючых свой спецыфічны змест і валодаючых падрыхтаванымі трэнерскімі кадрамі.

Разам з тым, узровень адукацыйных паслугаў у сферы беларускай нефармальнай адукацыі патрабуе значнага ўдасканалення, а кола пералічаных праблем — хутчэйшага вырашэння. Хочацца спадзявацца, што ўсведамленне беларускімі арганізацыямі і іх існуючымі і патэнцыйнымі партнёрамі ды саюзнікамі перспектываў развіцця сектара нефармальнай адукацыі дазволіць у бліжэйшай будучыні сумеснымі намаганнямі паспяхова справіцца з недахопамі, якія ў гэтай сферы прысутнічаюць, перашкаджаючы працаваць усё больш эфектыўна.

¹ Верамейчык Г., Пашэвалова Т. Адукацыя дарослых: досвед Германіі для Беларусі. Мн., 1999 г. — С.5.

² Верамейчык Г., Пашэвалова Т. Адукацыя дарослых: досвед Германіі для Беларусі. Мн., 1999 г. — С.5.

³ Бугрова І. Воспитание гражданина. // Бюлетень Альянса Партнёрства Каўнтэрпарт “Новы рэсурс”, №2 (17), люты 2003 г. [WWW document]. URL <http://cap.iatp.by> — С.5.

⁴ Гражданское образование: зарубежный опыт, проблемы развития. / Отв. ред. А. Михайлов, В. Дунаев. Мн.: Прополис, 1999 г. — С.37.

⁵ Зинченко Я. Размышления о том, как нам повезло с неформальным образованием // “Содействие”, №5, 2003. — С.5.

⁶ Бугрова І. Воспитание гражданина. // Бюлетень Альянса Партнёрства Каўнтэрпарт “Новы рэсурс”, №2 (17), люты 2003 г. [WWW document]. URL <http://cap.iatp.by> — С.6.

⁷ Крупнік С. Стоп-сигнал для грамадзянскай адукацыі // Бюлетень Асамблеі Дэмакратычных няўрадавых арганізацый, люты-сакавік 2003 г. — С.6.